

Віктар ЧЭЧАТ,

вучоны сакратар савета
па абароне дысертацый
пры Нацыянальным інстытуце адукацыі,
доктар педагагічных навук, прафесар

ДАШКОЛЬНАЕ
ВЫХАВАННЕ:

ГЛЫБОКАЕ

Што ж абараняла ў сваім даследаванні Т.М.Карасцялёва?

Па-першае, асноўныя напрамкі развіцця сістэмы дашкольнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь, важнейшымі з якіх з'яўляюцца:

- пераход на новы змест і тэхналогіі дашкольнай адукацыі;
- вызначэнне стандарту дашкольнай адукацыі, які забяспечвае роўныя стартыя магчымасці дзіцяці для паступлення ў школу;
- змяненне арганізацыйнай структуры дашкольнай установы з мэтай яе адаптацыі да сучасных патрабаванняў соцыуму;
- адэкватнае і своечасовае рэагаванне на зменлівыя ўмовы і апераджальнае развіццё дашкольнай установы ў адносінах да грамадства (у першую чаргу да сям'і, школы).

Па-другое, мадэль адкрытага дзіцячага сада, што заснавана на традыцыях вялікай грамадскай сям'і і мае на ўвазе якасна новае ўзаемадзеянне педагагаў і бацькоў як партнёраў выхаваўча-адукацыйнага працэсу з мэтай забеспячэння фізічнага і псіхічнага развіцця асобы дзіцяці, яго сацыялізацыі.

Станаўленне і тэндэнцыі развіцця дашкольнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь—па такой карыснай і неабходнай нашаму грамадству і дзяржаве праблеме абараніла кандыдацкую дысертацыю начальнік упраўлення дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Тамара Мацвееўна Карасцялёва. Начальнікам гэтага ўпраўлення яна стала пасля таго, як прайшла вялікі шлях адукацыйнай і прафесійнай дзейнасці.

Пасля заканчэння ў 1967 годзе з адзнакай дашкольнага аддзялення Пінскага педагагічнага вучылішча імя А.С.Пушкіна маладога спецыяліста Т.М.Карасцялёву накіравалі ў яслі-сад № 240 Мінскага аўтамабільнага завода, дзе яна амаль дзесяць гадоў працавала выхавальнікам.

У 1968 годзе Тамара Мацвееўна паступіла вучыцца на завочнае аддзяленне факультэта дашкольнай педагогікі Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.М.Горкага, які паспяхова закончыла ў 1973 годзе. З 1978 па 1981 г.—метадыст па дашкольным выхаванні Мінскага гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў. У 1980 годзе Т.М.Карасцялёва паступіла на дэфекталагічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А.М.Горкага, які ў 1983 годзе закончыла з адзнакай. З 1981 па 1986 г.—загадчык лабараторыі ўзроставай педагогікі і псіхалогіі Рэспубліканскага метадычнага кабінета, а з 1986 па 1988 г.—дырэктар Рэспубліканскага метадычнага кабінета дашкольнага выхавання. З 1988 года Т.М.Карасцялёва ўзначальвае ўпраўленне дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі. Яна маці траіх дзяцей.

Па-трэцяе, спецыфіку арганізацыі і функцыянавання дашкольных устаноў новага тыпу, якія зарыентаваны на сацыяльна-эканамічныя, дэмаграфічныя змены, патрэбы сям'і як галоўнага заказчыка і "спажываўца" адукацыйных і аздараўленчых паслуг дашкольнай установы.

Па-чацвёртае, умовы ўдасканалення дзейнасці дашкольных устаноў, што заснаваны на дзяржаўным стандартзе дашкольнай адукацыі, ліцэнзаванні, атэстацыі і акрэдытацыі.

Т.М.Карасцялёва ў ходзе шматгадовага даследавання (звыш 11 гадоў) праблемы развіцця дашкольнага выхавання ў Беларусі, аналізу атрыманых у працэсе даследніцкай і эксперыментальнай работы дадзеных і вынікаў зрабіла наступныя навукова абгрунтаваныя і практычна значныя вывады:

1. Агульны курс, які ўзяты ў краіне на прыярытэт грамадскага дашкольнага выхавання, быў заканамерным і гуманным імкненнем забяспечыць аптымальныя ўмовы развіцця кожнага дзіцяці, а таксама дапамагчы жанчыне ўключыцца ў грамадскую працоўную дзейнасць. У той жа час у сістэме дашкольнага выхавання былі выяўлены істотныя супярэчнасці, якія асабліва ярка праявіліся ў канцы 80-х гадоў у сувязі з кардынальнымі палітычнымі і

сацыяльна-эканамічнымі зменамі ў рэспубліцы і ў былым СССР у цэлым. Гэтыя супярэчнасці наступныя:

- дашкольная ўстанова стала асноўным сацыяльным інстытутам, які замяніў сям'ю як прымат выхаваўча-адукацыйнага працэсу;
- стварэнне закрытай мадэлі дзіцячага сада заведама садзейнічала ўзнікненню адчужанасці ў ланцужку інтэракцый "бацькі—педагагі";
- жорстка зададзеная сістэма дашкольнага выхавання была пабудавана ў асноўным на выкарыстанні адзінай метадалагічнай і метадычнай базы (адзіная праграма выхавання і навучання ў дзіцячым садзе, фронтальныя формы работы з дзецьмі, у аснове якіх навучальна-дысцыплінарная мадэль камунікацыі; галоўным крытэрыем паспяховай педагагічнай работы з дзецьмі была мера іх кампетэнтнасці, веды, уменні і навыкі).

2. На аснове ўсяго лепшага, што назапашана ў папярэднія дзесяцігоддзі і што ёсць у цяперашняй сістэме дашкольнага выхавання, на аснове сацыяльнага заказу сям'і, школы, грамадства, з улікам арыентацыі на станючыя межы вопыт, новых нарматыўна-прававых дакументаў, перш за ўсё Міжнароднай стандартнай класіфікацыі адукацыі (распрацавана ЮНЕСКА—1978, 1997 гг.), вызначаецца да-

ДАСЛЕДАВАННЕ СУЧАСНЫХ ТЭНДЭНЦЫЙ

школьная адукацыя як першая ступень адукацыі. Пад ёю разумеецца шматбаковы мэтанакіраваны працэс навучання і выхавання, які забяспечвае фізічнае і псіхічнае развіццё дзіцяці, зыходзячы з яго індывідуальных і ўзроставых асаблівасцей, своечасовы і паўнацэнны пераход яго на наступную ступень адукацыйнай сістэмы—школу.

3. Асноўныя мэты пераўтварэння (перабудовы) дашкольнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь:

- выяўдзенне дзяржаўнай сістэмы дашкольнай адукацыі на ўзровень сучасных патрабаванняў, павышэнне прэстыжу дашкольнай адукацыі, рэальнае замацаванне за ёю статусу прыярытэтнай для грамадства сферы адукацыі;

- стварэнне ўмоў для развіцця разнастайных тыпаў дашкольных устаноў, якія зарыентаваны на максімальнае задавальненне запатрабаванняў бацькоў у навучанні і выхаванні дзяцей.

Зыходзячы з гэтых мэтаў, важнейшымі напрамкамі дашкольнай адукацыі ва ўмовах сучаснай сацыякультурнай сітуацыі становяцца:

- пераход на новы змест і тэхналогіі, вызначэнне стандарту дашкольнай адукацыі, які забяспечвае аднолькавыя стартавыя магчымасці дзіцяці для паступлення ў школу;

- змяненне арганізацыйнай структуры дашкольнай устаноў з мэтай аптымальнай яе адаптацыі да сучасных патрабаванняў соцыуму;

- адекватнае і своечасовае рэагаванне на зменлівыя ўмовы і апераджальнае развіццё дашкольнай устаноў ў адносінах да сям'і, школы, грамадства.

4. Беларуская сям'я як сацыяльны інстытут выхавання перажывае сёння вялікія цяжкасці. Працэсы эканамічнай дэстабілізацыі робяць яе нетрывалай, прэстыж сям'і ў грамадстве зніжаецца, яна губляе свае выхавальныя функцыі. Большасць бацькоў не могуць стварыць аптымальныя ўмовы для паўнацэннага выхавання і індывідуальнага развіцця асобы дзіцяці ў сям'і, хоць патрэбнасці бацькоў у паслугах дзіцячага сада не зніжаюцца, яны відазмяняюцца і вызначаюцца:

- нізкім матэрыяльным узроўнем, які абмяжоўвае магчымасці многіх сем'яў выкарыстоўваць разнастайныя формы індывідуальнага развіцця і выхавання сваіх дзяцей;

- недахопам часу, псіхолага-педагагічных ведаў, якія неабходны для выхавання дзіцяці;

- усведамленнем неабходнасці развіцця, выхавання і навучання дзяцей у дашкольным узросце прафесіяналамі;

- разуменнем неабходнасці сацыялізацыі асобы дашкольніка, адаптацыі яго да навакольнай рэчаіснасці ва ўмовах дзіцячага сада.

І ўсё ж, нягледзячы на аб'ектыўна-суб'ектыўныя цяжкасці і складанасці галоўным сацыяльным інстытутам у выхаванні дзяцей, а дзіцячы сад дапаўняе сям'ю. Аптымальнай мадэллю дзіцячага сада становяцца невялікія дашкольныя ўстановы (максімум шасцігрупавыя), у якіх для дзяцей рознага ўзросту ствараюцца неабходныя ўмовы для гульні, заняткаў, зносін і дзе паміж педагогамі і бацькамі ўстанаўліваюцца партнёрскія адносіны. Тут бацькі з'яўляюцца паўнацэннымі ўдзельнікамі выхавальна-адукацыйнага працэсу.

5. Найбольш перспектыўнай у забеспячэнні ўзаемадзеяння педагогічнага калектыву і сям'і з'яўляецца мадэль адкрытага дзіцячага сада, якая пабудавана на станючых традыцыях жыццядзейнасці вялікай "грамадскай" сям'і. Гэтая мадэль разлічана як на работу з пастаянным кантынгентам дзяцей і іх бацькамі, так і на работу з:

- сям'ёй і дзецьмі да прыходу іх у дзіцячы сад;

- бацькамі і дзецьмі, якія карыстаюцца частковымі паслугамі дзіцячага сада;

- бацькамі, якім аказваецца дапамога ў выхаванні дзяцей дома.

Пашырэнне сферы дзейнасці адкрытых дашкольных устаноў дае магчымасць знаходзіць дадатковыя крыніцы фінансавання за кошт уяўлення аплаты за адукацыйныя і аздараўленчыя паслугі, забяспечыць аднолькавыя стартавыя магчымасці ўсім дзецям, праводзіць псіхолага-педагагічнае навучанне і кансультаванне, аказваць прафесійную індывідуальную дапамогу сям'і ў выхаванні дзяцей.

6. Важнейшымі напрамкамі работы пры стварэнні мадэлі адкрытага дзіцячага сада з'яўляюцца:

- вывучэнне попыту насельніцтва на віды паслуг у кожным канкрэтным мікрасоцыуме (мікрараёне);

- стварэнне банка патрабуемых паслуг па выхаванні і навучанні дзяцей;

- інфармаванне насельніцтва аб напрамках дзейнасці дашкольных уста-

ноў, тыпах, праграмах, матэрыяльнай базе, кадрах;

- дыферэнцыяцыя сеткі дашкольных устаноў у рэгіёнах з мэтай максімальнага задавальнення запытаў і патрэбнасцей бацькоў і дзяцей—аказанне дапамогі пастаяннаму кантынгенту дзяцей праз:

- розныя віды дашкольных устаноў (дзяржаўныя, прыватныя, змешаныя па форме ўласнасці);

- розныя тыпы дашкольных устаноў (яслі, яслі-сад, дзіцячы сад, школа-дзіцячы сад, цэнтр развіцця дзіцяці і інш.);

- розныя профілі дашкольных устаноў (санаторныя, па доглядзе за дзецьмі, кампенсаторныя—для дзяцей з асаблівасцямі ў фізічным і псіхічным развіцці, камбінаваныя, дзіцячыя сады з паглыбленымі напрамкамі ў рабоце, агульнага профілю);

- стварэнне груп з кароткачасовым знаходжаннем дзяцей:

- адаптацыйных (для дзяцей, якія рыхтуюцца да паступлення ў дзіцячы сад);

- прагулачных груп (для маці, якія знаходзяцца ў дэкрэтным водпуску);

- груп па падрыхтоўцы дзяцей да школы;

- аздараўленчыя, кампенсуючыя групы (для дзяцей з аслабленым здароўем ці адхіленнямі ў фізічным альбо псіхічным развіцці);

- стварэнне груп з эстэтычным, мастацкім ухілам, вячэрніх, выхаднога дня, гульнятых, навучання замежным мовам і інш.

7. Вызначэнне комплексу паслуг па аказанні дапамогі ў выхаванні і навучанні дзяцей дома:

- падрыхтоўка дзіцяці да паступлення ў дзіцячы сад, школу;

- карэкцыя дэфектаў фізічнага і псіхічнага развіцця;

- навучанне замежным мовам і ігры на музычных інструментах і інш.

8. Пераўтварэнне дашкольнай устаноў у псіхолага-педагагічны, навукова-метадычны, культурны цэнтр па рабоце з сям'ёй.

Мадэль адкрытага дзіцячага сада стварае магчымасць уключэння ва ўзаемадзеянне найбольшай колькасці сем'яў, прадстаўнікоў іншых грамадскіх арганізацый і асоб розных прафесій (медыкаў, псіхолагаў, мастакоў, спартсменаў, пісьменнікаў, а таксама спонсараў і інш.).

9. На аснове вывучэння тэндэнцый, якія ўзніклі ў 90-я гады, па стварэнні ў Рэспубліцы Беларусь новых тыпаў дашкольных устаноў (школа-дзіцячы сад,

цэнтр развіцця дзіцяці, сезонныя пляцоўкі, сямейны дзіцячы сад) і разнастайнасці адукацыйных, аздараўленчых паслуг у традыцыйных тыпах дашкольных устаноў (яслі-сад, дзіцячы сад) можна зрабіць вывад аб тым, што дашкольныя ўстановы новага тыпу ўзніклі ў сувязі з сацыяльна-эканамічнымі, дэмаграфічнымі зменамі ў краіне, а таксама новымі патрабаваннямі бацькоў і грамадства ў цэлым да якасці дзейнасці дашкольнай установы. У той жа час гэтыя ўстановы з'яўляюцца эфектыўнай формай задавальнення запатрабаванняў бацькоў на паўнацэннае індывідуальнае развіццё асобы дзіцяці.

Новыя тыпы дашкольных устаноў можна падзяліць на дзве групы:

першая—установы, якія забяспечваюць выкананне базісных праграм, г.зн. стандарт дашкольнай адукацыі (школа-дзіцячы сад, сезонныя пляцоўкі, дзіцячы сад дома);

другая—установы, якія забяспечваюць павышаны ўзровень адукацыйных паслуг рознага прызначэння (цэнтры развіцця, дашкольныя ўстановы з паглыбленай накіраванасцю ў рабоце).

10. Дзейным механізмам рэгуляцыі стыійных рынковых адносін у сферы адукацыі, у прыватнасці ў сістэме дашкольнага выхавання, з'яўляецца дзяржаўны стандарт дашкольнага выхавання, ліцэнзаванне, атэстацыя і акрэдытацыя дашкольных устаноў. Яны даюць магчымасць бацькам і педагогам, з аднаго боку, арыентавацца на тыя патрабаванні, якія прад'яўляюцца да ўзроўню развіцця дзіцяці, і стварыць адпаведныя ўмовы, што забяспечваюць гэтае развіццё; з другога—мадэліраваць педагогічны працэс з улікам псіхалагічнага ўзросту і індывідуальных асаблівасцей дзяцей, распрацоўваць праграмы для ўсіх узроставых груп дзіцячага сада, адбіраць асобна-арыентаваныя тэхналогіі выхавання і навучання дашкольнікаў, інтэграваць намаганні педагогаў і бацькоў як раўнапраўных партнёраў выхаваўча-адукацыйнага працэсу.

Як бачна, навуковае даследаванне праведзена сапраўды глыбокае, актуальнае, практычна значнае. Віншуюем Т.М.Карасцялёву з атрыманнем навуковай ступені кандыдата педагогічных навук!

Р.С. Калектыў рэдакцыі часопіса "Пралеска" шчыра віншуе члена рэдакцыйнай калегіі часопіса Тамару Мавцеюну Карасцялёву з паспяховай абаронай кандыдацкай дысертацыі і зычыць ёй новых поспехаў у навуковых даследаваннях. Ёх практычным увасабленні ў сістэму дашкольнага выхавання краіны!